

**DE LA PRIMĂVARA ARABĂ
LA RĂZBOIUL CIVIL**

Evoluția conflictului din Siria



EDITURA UNIVERSITARĂ
București

CUPRINS

Introducere	9
Capitolul I. Scurtă istorie a Siriei.....	13
Capitolul II. Contextul izbucnirii războiului.....	23
2.1. Situația din Orientul Mijlociu	23
2.2. Primăvara Arabă	32
2.3. Religia și structura etnică.....	34
2.4. Situația socio-economică	40
Capitolul III. Perioada 2011-2013 și post-2013	44
Capitolul IV. Anul 2013 în evoluția conflictului	52
Capitolul V. Actori implicați.....	61
5.1. Puteri regionale și extraregionale implicate în conflict	62
5.1.1. Statele Unite ale Americii	62
5.1.2. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	64
5.1.3. Republica Franceză	66
5.1.4. Regatul Arabiei Saudite	68
5.1.5. Statele din Golf	75
5.1.6. Republica Turcia	84
5.1.7. Federația Rusă	86

5.1.8. Republica Islamică Iran.....	95
5.1.9. Republica Irak	97
5.1.10. Afganistan	99
5.2. Actori non-statali	99
5.2.1. Hezbollah	99
5.2.2. Statul Islamic din Irak și Siria (ISIS) ..	106
5.2.3. Frontul al-Nusra	111
Capitolul VI. Drumul către pace	114
6.1. Motivația părților când aleg traseul non- violent și alternativele forțelor implicate	114
6.2. Obiective, strategii și mediatori	120
6.3. Implicarea Consiliului de Securitate ONU	144
6.4. Rezultatul procesului de pace	155
Concluzii	167
Bibliografie	175

CAPITOLUL I

SCURTĂ ISTORIE A SIRIEI

Siria, ca mai toate statele din Orientul Mijlociu, are o istorie caracterizată de instabilitate, iar acest lucru se vede prin numărul mare de conflicte din țară și mai ales din regiune. Înainte însă de a discuta despre criza din Siria am ales să prezint succint câteva etape din istoria țării pe care le-am considerat extrem de relevante pentru evoluția statului și chiar pentru situația din prezent.

În Primul Război Mondial, Imperiul Otoman s-a alăturat germanilor. Chiar înainte de încheierea războiului, englezii și francezii, cu acordul rușilor, au negociat în secret teritoriile ce urmau să le revină după „moartea” bolnavului Europei. Acordul a rămas în istorie sub numele de Acordul Sykes-Picot, după numele celor doi negociatori. În noiembrie 1915, Sir Mark Sykes din Marea Britanie și Francois George-Picot din Franța s-au așezat la o masă și au început să traseze linii pe o hartă, pentru a crea noi state, fără nicio atenție la religii, etnii, triburi, culturi și istoria poporului. Această practică era foarte răspândită în epocă, iar exemplul cel mai concludent este Africa (Conferința de la Berlin 1884-1885 și împărțirea continentului african între marile puteri imperialiste ale vremii). Împărțirea de atunci este, în esență, cauza principală a apariției situațiilor conflictuale din prezent în Orientul Mijlociu. Negocierile au condus la Acordul Sykes-Picot în mai 1916. Prin acord,

LIBRIS | We know books

Marii Britanii i s-a promis Irakul și Palestina (inclusiv teritoriile actuale ale Israelului și Iordaniei), în timp ce Franța lua Siria și Libanul.

Se spune adeseori că Orientul Mijlociu nu poate fi înțeles fără a înțelege istoria recentă și consecințele împărțirii din Primul Război Mondial. Până în 1922, puterile europene au împărțit teritoriul fostului Imperiu Otoman în state, controlate de regimuri marionetă, ignorând dorința oamenilor care trăiau acolo. Împărțirea fără a ține cont de etnie sau religie a creat un precedent periculos. Prezența în același teritoriu a unor grupuri antagonice a îngreunat procesul de constituire a națiunilor. Astfel, Siria a rămas sub stăpânire franceză până la independența sa pe 24 Octombrie 1945. Problema fundamentală cu care se confrunta noul stat a fost natura sa eterogenă din punct de vedere etnic, religios și social.¹ Asemenea foarte multor state care și-au câștigat independența după secole întregi sub dominația puterilor străine, oamenilor le-a fost foarte greu să se obișnuiască cu acest nou statut de autoguvernare, de aceea eu consider perioada care a urmat declarării independenței și până prin anii '70, o perioadă sumbră în istoria statului, marcată de foarte multe lovituri de stat și implicarea în mai multe războaie, în special împotriva Israelului.

Noua Sirie independentă s-a confruntat încă de la început cu o criză majoră care va cuprinde întregul Orient Mijlociu: formarea Israelului. Ani de zile, Siria s-a opus puternic creării unui stat sionist. În 1945 a fost unul dintre

¹ Hafeez Ullah Khan; Waseem Khan, *Syria: History, The Civil War and Peace Prospects*, în „Journal of Political Studies”, Vol. 24, 2017, Nr. 2, pp. 587-601

UBRIS | We know books

membrii fondatori ai Ligii Arabe, pe lângă Egipt, Irak, Liban, Arabia Saudită, Iordania și Yemen. Liga a cerut expulzarea sioniștilor din Palestina, iar Siria a susținut acțiunea militară.²

În 1948, controlul Marii Britanii asupra Palestinei se apropia de sfârșit. ONU votase pentru crearea unui stat palestinian și a unui evreiesc, cu Ierusalimul sub control internațional.³ Mulți lideri sioniști au fost nemulțumiți de plan, deoarece doreau mai mult teren și s-au opus creării unui stat palestinian. Arabii s-au opus planului, deoarece sioniștii ar fi câștigat astfel control asupra unei mari părți din teritoriul Palestinei. Țările arabe din jur au trimis grupuri armate să blocheze Ierusalimul. Până în mai 1948, forțele militare evreiești au lansat un atac la scară largă asupra forțelor britanice și a armatelor arabe. Siria a trimis trupe și a încurajat alte țări arabe să se implice în luptă, chiar dacă evreii erau mai bine pregătiți din punct de vedere militar.

Evreii și-au dovedit superioritatea armată, războiul s-a încheiat oficial în martie 1949 cu alungarea britanicilor, înfrângerea armatelor arabe și expulzarea unui număr mare de palestinieni. A fost o înfrângere umilitoare pentru Siria și țările arabe implicate. Înfrângerea a avut un impact devastator asupra politicii interne siriene deoarece a avut loc o lovitură de stat, iar președintele a fost răsturnat. Conflictul a continuat. Bătălia cu sionismul și imperialismul occidental a dat naștere unui naționalism arab intens

² Reese Erlich, *Inside Syria: the backstory of their civil war and what the world can expect*, New York, Prometheus Books, 2014, capitol 3

³ International Encyclopedia for the First World War - British Mandate for Palestine, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/british_mandate_for_palestine, 10 martie 2021

ERPLS | We know books

în toată regiunea. În anii 1940, un grup de intelectuali din clasa de mijloc s-au reunit pentru a forma Partidul Sirian Baath. Baath înseamnă „renaștere” în arabă, iar lideri precum Michel Aflaq au creat o mișcare care, în cele din urmă, va ajunge la putere atât în Siria, cât și în Irak. Aflaq a cofondat Partidul Arab Baath în 1946, iar apoi, prin fuziune cu un alt partid, a devenit Partidul Socialist Arab Baath. Membrii noii mișcări s-au bucurat de succes electoral la începutul anilor 1950, devenind al doilea cel mai mare partid al Siriei.⁴ În 1956, președintele egiptean Gamal Abdel Nasser a naționalizat Canalul Suez, supărând Marea Britanie, care controlase canalul din 1888. Lumea arabă s-a alăturat lui Nasser, în timp ce Israelul, Franța și Marea Britanie au invadat Egiptul cu scopul de a-l elimina pe Nasser și de a readuce canalul sub controlul britanic. Statele Unite au presat toate cele trei țări să înceteze lupta. Nasser a rămas la putere, iar Canalul Suez a rămas sub control egiptean. Țările arabe naționaliste au ajuns la concluzia că Statele Unite ale Americii vor continua să sprijine Israelul, în timp ce Uniunea Sovietică nu. Așadar, imediat după criza Suezului, Siria a semnat un acord militar cu Uniunea Sovietică. Sovieticii au început să trimită avioane și tancuri în Siria. Alianța lor a supraviețuit colapsului Uniunii Sovietice și continuă astăzi cu Rusia.⁵

Un alt moment important este 1958 – formarea Republicii Arabe Unite (Siria și Egipt). În perioada premergătoare acestei alianțe, Siria se afla într-o poziție strategică și economică foarte slabă, iar uniunea cu Egiptul s-a dovedit a fi alegerea cea mai bună la momentul

⁴ Reese Erlich, *op.cit.*, capitol 3

⁵ Thomas Collelo, *Syria - a country study*, Washington, Library of Congress, Federal Research Division, 2002, p.38-42

respectiv. Cealaltă variantă ar fi fost o apropiere de Rusia, devenind astfel un stat satelit al URSS. Cum Siria nu avea o relație bună cu vecinii ei, riscul de conflicte, sau chiar de „anexări” era crescut (la acea vreme Siria suspecta Irakul că vrea să trimită forțe militare peste graniță și să încorporeze astfel teritoriul Siriei la Irak, sub pretextul că au anticipat o lovitură de stat din partea comuniștilor). Și, bineînțeles, mai era și problema economică, Siria fiind dependentă de agricultură, iar recoltele nu s-au dovedit a fi îmbucurătoare. Un aspect care nu trebuie neglijat este elementul de unitate care a adus cele două state împreună: ideea de unitatea arabă. Siria a fost locul de naștere al unității arabe, lucru menționat și în Constituția Siriei din 1950: „poporul sirian este parte a națiunii arabe”.⁶ Așa cum era de așteptat, Egiptul a devenit repede „the big brother”⁷ în această alianță, multe instituții importante din Siria au luat drumul spre Cairo, iar în fond, alianța nu a fost deloc profitabilă pentru partea mai slabă. Acesta a fost și motivul pentru care la numai trei ani de la înființare, Republica Arabă Unită se destramă. În 1963, Partidul Baath a preluat puterea printr-o lovitură de stat militară. Disputele interne au dus la o nouă lovitură de stat în 1966 și la o alta în 1970. Ofițerii militari care au condus Siria în următorii cincizeci de ani au menținut aceeași retorică baathistă, cu doar câteva dintre idealurile sale timpurii.⁸

Anul 1967 a fost un an negru pentru Siria, an care a rămas în memoria colectivă a poporului sirian, fiind

⁶ Nevill Barbour, *Impressions of the United Arab Republic*, în „International Affairs” (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 36, 1960, Nr. 1, pp. 21-34

⁷ J. Parker, *The United Arab Republic*, în „International Affairs” (Royal Institute of International Affairs 1944), Vol. 38, 1962, Nr. 1, pp. 15-28

⁸ Thomas Collelo, *op.cit.*, p.38-42

momentul în care țara pierde înălțimile Golan, platou vulcanic cu o importanță strategică deosebită în Orientul Mijlociu. Până în 1967, atât Israelul, cât și statele arabe, se pregăteau din nou de război. Liderii arabi nu au acceptat niciodată existența Israelului, iar liderii israelieni au fost nemulțumiți de granițele țării lor. Problema a fost că niciuna dintre părți nu voia să se facă vinovată că a deschis conflictul. Nasser a blocat Strâmtoarea Tiran, care oferea acces la Marea Roșie, pentru transportul israelian. Egiptul a încheiat, de asemenea, acorduri militare cu Siria, Iordania și Irak. În răspuns, administrația Lyndon Johnson a dorit trimiterea navelor de război americane și israeliene prin strâmtoarea Tiran, pentru a-i determina pe egipteni să tragă primii, dar congresul SUA s-a opus planului. Războiul de 6 zile a fost un conflict între Israel și statele arabe: Siria, Egipt și Iordania, care a adus numeroase schimbări în regiune. După 5 zile de conflict, Israelul ocupă Fâșia Gaza, Pen. Sinai, Cisiordania, estul Ierusalimului și Înălțimile Golan. Conform lucrării *Critical Turning Points in the Middle East* acest război a constituit un alt moment umilitor pentru statele arabe, iar fragmentarea politică în Orientul Mijlociu s-a accentuat imediat după moartea lui Nasser în 1970.⁹ Problema Înălțimilor Golan a continuat să fie un subiect „fierbinte” pe agenda de discuție a Siriei în cadrul întâlnirilor bilaterale cu Israelul.

Anul 1970 este momentul în care Hafez al-Assad își consolidează puterea, mai întâi ca prim-ministru, iar apoi ca președinte. El a mai deținut și alte funcții cheie, cum ar fi cea de Ministru al Apărării (chiar în timpul Războiului de 6

⁹ Nayef Al-Rodhan; Graeme Herd; Lisa Watanabe, *Critical Turning Points in the Middle East 1915–2015*, London, Palgrave Macmillan, 2011, pp.99-115

Zile, însă se pare că aceasta înfrângere nu i-a afectat imaginea).¹⁰ Hafez al-Assad s-a născut în 1930 și, conform obiceiului vremii, a urmat Academia Militară din Homs. A devenit membru în Partidul Baath și a ocupat diferite funcții publice. Hafez credea cu tărie în panarabism. Politologul Elie El-Hindy, în lucrarea „*Inside Syria : the backstory of their civil war and what the world can expect*”, spune despre Hafez al-Assad că a știut să gestioneze foarte bine problemele etnice și religioase din Siria: „Hafez al-Assad avea un caracter aparte, o carismă specială și o inteligență care îi permitea să controleze Siria. Unii spuneau că sunt mai bine în Siria cu un dictator decât cu conflicte interne sau ocupație israeliană.” Assad a reușit să convingă minoritățile religioase că el este protectorul lor împotriva majorității sunnite.

Pe lângă jocul intern, s-a dovedit a fi un bun jucător și pe plan extern în timpul Războiului Rece. Uniunea Sovietică a fost cel mai important aliat al Siriei, dar în timp ce regimurile cădeau în Europa de Est și anul 1990 bătea la ușă, Assad a schimbat partea și s-a aliat cu americanii în Primul Război din Golf. Statele Unite, Uniunea Sovietică și Israelul erau dispuse să coopereze temporar cu Siria în această epocă. Assad și Partidul Baath s-au proclamat susținători fermi ai cauzei palestiniene, dar realitatea a fost mult mai complicată. Comparativ cu alte țări arabe, Siria a avut o politică mai permisivă față de refugiați. După războaiele din 1948, 1967 și 1973, valuri succesive de palestinieni au fugit în țările din apropiere. În Liban, aceștia au fost separați în tabere de refugiați și li s-au refuzat drepturile fundamentale, în timp ce în Siria nu au fost

¹⁰ Harvey Sicherman, *Hafez Al-Assad: The Man Who Waited Too Long*, Elsevier Limited, Foreign Policy Research Institute, 2011, pp. 463-471

închiși în tabere de refugiați și li s-a oferit acces la educație și asistență medicală. Până la răscoala din 2011, aproximativ 500.000 de palestinieni trăiau în Siria, atât refugiați originari cât și descendenții lor.

În 1980, în Siria apare o nouă grupare - Frăția Musulmană. Frăția a câștigat sprijin oferind alimente și servicii sociale celor săraci. Cel mai mare sprijin pentru această grupare a venit de la comercianții sunniți din marile orașe, care nu îi plăceau deloc pe alawiți. Pe măsură ce influența sa a crescut în părțile conservatoare din Alep, Hama și alte orașe, frăția s-a împărțit și în diferite facțiuni. Militanții mai tineri au început să pledeze pentru lupta armată și s-au opus dependenței liderilor tradiționali de tactici pașnice. În 1982, în orașul Hama a izbucnit o răscoală generală. Militanții mai tineri ai frăției au dominat. Militanții din frăție i-au ucis pe funcționari Baathiști în casele lor. Acela a fost un moment în care Assad a răspuns cu forță. El a ordonat trupelor armatei să ajungă în Hama, a dat locuitorilor câteva ore de evacuare și apoi a bombardat zonele civile suspectate că ar susține frăția. În cele din urmă a trimis soldați, iar luptele au durat douăzeci și șapte de zile. Deși cifrele exacte nu sunt cunoscute, armata a ucis zeci de mii de oameni. După înfrângerea din 1982, ceilalți lideri ai frăției au fost fie închiși, fie exilați.

În 1990, cu 10 ani înainte de moartea lui Hafez al-Assad, are loc invadarea Kuwaitului de către Saddam Hussein. Statele Unite au mobilizat o alianță formată din state europene și arabe pentru a-l forța de Saddam Hussein să se retragă din Kuwait. Oficial, motivația SUA a fost să elibereze Kuwait-ul și să protejeze Arabia Saudită de o viitoare invazie. Neoficial, Statele Unite sperau să-l răstoarne pe Hussein și să aducă la putere un lider pro-american. Având în vedere acest obiectiv, președintele

George W. Bush a ținut un discurs din februarie 1991 prin care a cerut irakienilor să se ridice împotriva conducătorului lor. În acest context regional, fiind un om perspicace, Assad și-a schimbat poziția referitoare la Palestina și a favorizat vestul. În 1991, Statele Unite, Israel, Siria și alții s-au întâlnit la Madrid pentru a discuta un plan de pace care în cele din urmă va fi cunoscut sub numele de Acordul de la Oslo. Acolo, s-a cerut crearea unui stat palestinian în Cisiordania și Fâșia Gaza și recunoașterea arabă a Israelului. Siria și Israel au purtat negocieri serioase cu privire la Înălțimile Golan.

Succesorul lui Hafez al-Assad trebuia să fie fiul lui cel mare, Bassel. Din păcate însă, la 21 ianuarie 1994, acesta a murit într-un accident la Damasc.¹¹ Locul lui a fost luat de Bashar, care a parcurs rapid toate etapele transformării sale într-un bun conducător. Cu toate acestea, după moartea lui Hafez, în iunie 2000, au existat câteva aspecte tehnice de rezolvat. Constituția siriană preciza că președintele trebuie să aibă 40 de ani. Bashar avea doar 35 de ani. Pentru a deveni președinte era nevoie de o modificare constituțională. Parlamentul a modificat imediat constituția pentru a reduce vârsta la 34 de ani. Astfel, Bashar al-Assad devine președintele Siriei. Cu toate acestea, sirienii aveau mari speranțe că tânărul Assad va reforma sistemul. La urma urmei, avea o diplomă în oftalmologie, trăise în străinătate, vorbea fluent engleza și se căsătorise cu o femeie progresistă. Dar Assad a moștenit un sistem „bolnav” și represiv. Chiar el a recunoscut acest

¹¹ Who was Bassel al-Assad and how did Bashar al-Assad's older brother die?. <https://www.thesun.co.uk/news/7404892/who-was-bassel-al-assad-and-how-did-bashar-al-assads-older-brother-die/>, 17 decembrie 2020

IBDPS | We know books

lucru în timpul discursului din iulie 2000: „Nu depinde de stat. Nu există baghetă magică... Trebuie să ne scăpăm de acele idei vechi care au devenit obstacole.”¹²

¹² Reese Erlich, *op.cit*, capitol 3